ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 103, Nisan 2020, s. 230-249

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.41798>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
17.02.2020

Yayımlanma Tarihi / The Publication Date
29.04.2020

Öğr. Gör. Sema KOÇLU

Türk Alman Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu
sema.koclu@tau.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Filiz ŞAN

Sakarya Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü
fsan@sakarya.edu.tr

ÇEVİRİBİLİMDE ‘PARADİGMA’ VE ‘TURN’ KAVRAMLARININ TÜRKÇE LİTERATÜRDEKİ KULLANIMLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Öz

Avrupa’da teknolojik ve siyasi alandaki gelişmeler dünyada batı merkezli toplumsal bir dönüşüme yol açmıştır. Bunun sonucunda toplumun araştırılması gibi çalışmalar hız kazanmış ve sosyal bilimlerin mevcut yöntem ve bakış açısının yetersiz kalmasıyla sosyal bilim kavramının anlamsal sınırları genişlemiştir. Bilim anlayışının değişmesi ve toplumun odağa alındığı araştırmaların artmasıyla birlikte, disiplinlerarası çalışmalara ihtiyaç duyulmuş ve yeni bilim dalları ortaya çıkmıştır. Yeni bilim dalları terminolojik kullanımlarının çeşitlenmesine, farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu süreçte, farklı kuram ve yöntemler çıkmakta ve alanın kendi bilim dili oluşmaktadır. Buna göre alan terminolojisinin oluşması da önemlidir. Bu çalışmanın amacı bunun öneminin farkında olarak, çeviribilimde terminolojik kullanımlardaki sorunlara dikkat çekmek ve bu sayede çeviribilim terminolojisi konusunda yapılacak çalışmalara katkı sağlamaktır. Bu amaçla bilimsel çalışmalarda sıkça karşılaşılan ‘paradigma’ ve ‘turn’ kavramlarının çeviribilimdeki kullanımları odağa alınmıştır. Bu çalışma kapsamında iki kavramın genel kullanımları ortaya koyulmuş ve çeviribilimdeki kullanımları doküman inceleme yöntemiyle irdelenip

değerlendirilerek Türkçe literatürde bu kavramlarındaki kullanım sorunları somutlaştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Paradigma, Turn, Terminoloji, Çeviribilim, Disiplinlerarasılık.

AN ASSESSMENT OF USAGES OF 'TURN' AND 'PARADIGM' CONCEPTS IN TRANSLATION STUDIES IN TURKISH LITERATURE

Abstract

Rapid technological and political developments in Europe have globally resulted in a social transformation based on western civilization. The investigation of society has gained momentum, and the semantic boundaries of the social science concepts have broadened with the insufficiency of current methods and perspective. With the changes in the understanding of science and the increase of studies focusing on the society, interdisciplinary studies have become necessary and new study fields have emerged. New study fields have resulted in the diversification and differentiation of conceptual and terminological usages. In this process, different theories and methods emerge and the field establishes its scientific language. Thus the formation of the field terminology gains significance. The current study aims to draw attention to the problems in the terminology usages in the translation studies and thus contribute to future studies on the translation studies terminology. The usages of the 'paradigm' and 'turn' concepts in the translation studies literature, which are frequently encountered in scientific studies, are focused. The general usages of these two concepts have been presented, analyzed with the document analysis method and the usage problems encountered in the paradigm and turn concepts in the Turkish literature have been presented.

Keywords: Paradigm, Turn, Terminology, Translation Studies, Interdisciplinarity.

1. Giriş

İnsanoğlu doğası gereği meraklı ve rahatına düşkün bir karaktere sahiptir. Bilim tarihi boyunca, insanın 'nasıl hayatta kalırım ve nasıl daha rahat yaşarım?' sorularından yola çıkarak etrafını gözlemlediği, hayata dair birtakım çıkarımlarda bulunduğu görülmektedir. Bilgisi arttıkça, sınıflandırma ihtiyacı duymuş, böylelikle farklı bilgi türleri oluşmuştur; Okült (büyüsel), Din (dinsel), Sanat (sanatsal), Felsefe (felsefi), Bilim (bilimsel) v.b. (Topdemir Hüseyin Gazı ve Unat Yavuz, 2009, ss. 4). Önceleri sadece bazı basit durumlar için düşünme etkinliği gerçekleştiriliyorken zamanla edinilen bilgi gerekçelendirilmeye ve deney yoluyla kanıtlanmaya başlanmış, bu süreç bilginin bilim olarak tanımlanmasına doğru evrilmiştir.

Bilimlerin doğasını tanımlayabilmek için ise onun tarihsel sürecine bakmak gerekmektedir. Bu da bilim tarihinin alanına girmektedir. Bilim tarihi, bilimsel bilginin gelişim sürecini etkileyen bir araştırma etkinliğidir (Topdemir ve Unat, 2009, ss. 7). Bilim tarihi bilginin hangi koşullarda hangi sebeplerden veya gereksinimlerden kaynaklanarak oluştuğu ve bugünkü haline nasıl geldiği gibi birtakım sorulara yoğunlaşmıştır. Bilimler tarihine bakıldığında bilginin, insanların gereksinimlerinden kaynaklanarak vardıkları bir sonuç olduğu görülür.

Edinilen bilgiler, tıpkı savaş ve ticaret gibi etkileşim sürecine girmiş ve birikerek ilerlemiştir. Modern anlamda bilim 16. ve 17. yüzyıllarda batı dünyasında meydana gelen birtakım sosyal ve siyasi değişiklikler sonucunda ortaya çıkmıştır (Altunışık Remzi vd., 2004, ss. 1). Bu dönemde bilimsel önermeler deneysel olarak sınanmaya başlanmıştır. Böylelikle temel bilimler de felsefeden ayrılmıştır. Artık sadece insanların neden var olduğu ile ilgili öznel görüşler ifade edilmeyip bu görüşler deney ve gözlem yoluyla açıklanmaya ve ispatlanmaya çalışılmıştır.

İnsanlar cevap aradıkları soruları öznel görüşlerinden arınmaya çalışarak deneyle tecrübe etme yoluna gitmiştir. Deneyler gerçekleştirilirken başvurulacak yöntem ise bilimsel araştırmayı bilimsel araştırma yapan unsur olarak şekillenmiştir. Topdemir ve Unat'a göre bilimsel yöntem adı verilen bu yöntem betimleme ve açıklamanın nasıl ve hangi yollarla yapılacağını belirlemektedir (2009, ss. 10).

Disiplinlerarası yaklaşımlarla birlikte, bilim insanları alansal bilgi birikimleriyle başka alanlarda tartışılan olgulara farklı yaklaşımlar sunmuş, bu da yeni bir bilim yapma anlayışını beraberinde getirmiştir. Bu değişim süreci, yeni oluşan bilim dallarında hangi modellerin ve yöntemlerin uygulanacağı ve hangi terimlerin kullanılacağı gibi konuların belirlenmesinde nasıl bir yol izleneceği ile ilgili görüş farklılıklarına sebep olabilmektedir. Decartes'e göre genel geçer bir terim birliğinin olmayışı, bilimsel çalışmaların sürdürüldüğü disiplinlerde ortak tanımlamalara varılmasını zorlaştırmakta ve yeni sorunlara yol açmaktadır (Büyüknisan Akt. Köktürk vd., 2014, ss. 755).

Holmes bu durumun özerk bir bilim dalı olması gerektiğini savunduğu çeviribilimde söz konusu olduğunu öne sürmüştür (Holmes'den çev. A. Koş, 2012, ss. 108). Bu açıdan bakıldığında, genç bir bilim dalı olarak bilinen ve 20. yüzyılın sonlarına doğru akademik araştırmaların konusu olmaya başlayan çeviribilimde bu sorunların izlerini görmek mümkündür. Özerk bir bilim dalı olarak görünür olmaya başladığı yıllarda, ortak terim kullanımından söz etmek pek de mümkün değildi. Hatta alanın ismi bile uzun süre irdelenmiş ve sonunda her ne kadar genel geçer bir kullanım olarak çeviribilim adlandırılmasında karar kılınmış olsa da, bu kavramın içeriği ve altının hangi yan kavramlarla doldurulduğu hususunda belirsizlikler ve tartışmalar sürdürülmüştür. Bilim dalının adlandırılması konusundaki bu tartışmalar farklı dillerde olduğu gibi Türkçe'de de yürütülmektedir. Bugün alanın Türkçe adlandırması çeviribilim olarak yerleşmiş gibi görünse de, halen daha bu konuda sorun olduğuna işaret edilmekte ve farklı yaklaşımlar getirilmektedir (Köktürk vd., 2014, ss. 755). Türkçe literatürde gerek alan ismi olarak çeviribilim için gerekse çeviribilime terimsel anlamda katkı sağlanması amacıyla birçok çalışma gerçekleştirilmiştir ve gerçekleştirilmeye devam etmektedir. Genel itibari ile alanda terim birliğinin oluşması ve yabancı dilden dilimize aktarılan terimlerin doğru ve uygun karşılığının belirlenmesi ile ilgili değerli araştırmalar yapılmaktadır. Hüseyin Ersoy'un *Çevirinin Üst Alan (Çeviribilim) Ve Alt Alan (Yazılı Çeviri, Sözlü Çeviri) Adlarının Terminoloji Kuralları Açısından İncelenmesi* (2011), Özlem Berk'in *Kuramlar ışığında açıklamalı çeviribilim terimcesi* (2005) ve Işın Bengi Öner'in *Çeviribilim Terimleri Sözlüğü* (2001) gibi çalışmalar bu araştırmalara örnek olarak gösterilebilir.

Terim kullanımları konusundaki farklılıklara sadece çeviribilim alanında değil sosyal bilimlerin birçok alanında da karşılaşılmaktadır. Bunun nedenlerinden biri sosyal bilimlerdeki bilimsel iletişim ve etkileşimin doğal bir sonucu olarak bilim dallarının yeni kavramlarla karşılaşmasıdır. Söz konusu kavramların bilim dalındaki farklı kullanımları da belirsizliklere neden olabilmektedir. Yukarıda örnek olarak verilen çeviribilim terimlerinin literatürdeki kullanımları

ile ilgili çalışmalar, terim oluşumu ve kullanımının önemi konusunda farkındalığın olduğunu göstermektedir.

Aynı farkındalıkla yapılan bu çalışmayla birlikte çeviribilimde sıkça kullanılan paradigma ve turn kavramlarını hem anlamsal kullanımları hem de karşılıklarının dilimizdeki kullanımları ele alınacaktır. Genel bir üst bakışla, bazı akademisyenlerin Thomas Kuhn tarafından doğa bilimleri için ortaya atılan ve çeviribilim çalışmalarında özellikle kaynak odaklılıktan erek odaklı yaklaşımlara geçişi tanımlarken kullanılan “paradigma” kavramını benimsediği gözlemlenebilmektedir. Ancak zaman zaman aynı kavramın farklı anlamlarda da kullanıldığı dikkat çekmektedir. Benzer bir durum, sosyal bilimlerde trend bir kavram olarak sıkça karşılaşılan “turn” kavramı için de söz konusudur. Hatta bazı kaynaklarda bu iki kavramın birbirini yerine kullanıldığı da gözlemlenebilmektedir. Bu durum da farklı sorunların temelini oluşturmaktadır. Bir bilim dalında yürütülen araştırmalar ve çalışmalar bilimsel iletişim yoluyla paylaşılıp işlenmezse, bilimsel gelişimin sağlanamayacağı da unutulmamalıdır. Gelişmeye katkı sağlayacak olan söz konusu bilimsel iletişimin sağlıklı yürütülebilmesi için, ortak bir dil kullanımı gereklidir. Aksi taktirde bilginin anlaşılması konusunda sorunlar ortaya çıkacaktır. Bu noktada bu gibi anlaşmazlıkların söz konusu alanın gelişimini de yavaşlatacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Bilim dallarında yürütülen terminoloji konusundaki araştırmalar bu açıdan büyük önem taşımaktadır. Alan terminolojisi ile ilgili sorunları çözüp, ortak bir dil kullanımını oluşturabilmek, öncelikle kullanım sorunlarını ortaya koymayı gerektirmektedir. Bu çalışma tam da bu gereklilikten hareket etmektedir. Buna göre bu çalışmanın amacı, Türkiye’deki çeviribilim literatüründeki terminoloji kullanımında karşılaşılan kullanım sorunlarını somutlaştırmaktır. Çeviribilim alanında söz konusu iki terim üzerinden, terim kullanımlarının anlamsal belirsizliğin oluşumunda ne denli yer aldığının ortaya koyulması da hedeflenmektedir. Bu sayede ortak dil oluşturulması konusunda yapılacak araştırmalara katkı sağlamaktır.

Çalışmanın Konusu ve Yöntemi

Bahsi geçen amaç doğrultusunda, öncelikle paradigma ve turn kavramlarının sosyal bilimlerdeki kullanımı ortaya koyulacaktır. Buna göre dünyada paradigma ve turn kavramlarının hangi alanlarda nasıl kullanıldığı ve neyi kapsadığı incelenecektir. Bu sayede yapılacak olan araştırmada karşılaştırma imkanı sağlayacak olan parametre oluşturulmuş olacaktır. Özeldi ise aynı kavramların çeviribilim literatüründeki kullanımları doküman inceleme yöntemiyle irdelenerek incelenecek ve betimlenecektir. Bu bağlamda Türkiye’deki akademisyenlerin çeviribilim alanında gerçekleştirdikleri çalışmalarda bu iki kavramı nerede, nasıl ve hangi anlamda kullandıkları açıklanacaktır.

Çalışma kapsamında incelenecek kaynaklar, farklı kullanımları görebilmek amacıyla, farklı bilim dallarından rastgele (random) yöntemle seçilerek incelenmiştir. Farklı ülke ve alanların kullanımları gerekli görüldüğü yerde Türkçe’ye çevrilmiş, açıklama ve karşılaştırma yapılarak irdelenmiştir. Çevirilerde, çalışmanın amacına ters düşeceğinden ve belli bir görüş ortaya koyulmaması için, cümle içerisinde ‘paradigma’ kavramı için ‘paradigma’ ve ‘turn’ kavramı için de ‘turn’ kullanılmıştır. Bu sayede kavramların kullanımı konusunda, bir sonraki aşamada Türkiye’de bilim insanları tarafından tercih edilen karşılıkların ve kullanımların değerlendirilmesi olanaklı olacaktır. Türkiye özelindeki kullanımların tespit edilebilmesi için rastgele kaynaklar seçilmiş ve söz konusu kavramların kullanımları karşılaştırılarak irdelenmiştir.

Çalışmada bilimsel sınırları daha belirgin bir yöntem kullanılabilecekken özellikle random olarak tanımlanan rastgele yöntemin benimsenme sebebi, bu yöntemin tam da çalışmada

amaçlanan farklı kullanımların tespit edilmesine imkan sağlamasıdır. Türkiye’de gerçekleştirilen çeviribilim çalışmalarındaki kullanıma geçmeden önce, söz konusu iki kavramın tarihsel gelişimi açıklanarak aktarılacaktır.

2. ‘Paradigma’ ve ‘Turn’ Kavramları ve Kullanımları Üzerine

Bilim tarihi incelendiğinde Fizik ve Biyoloji gibi alanların bilim olarak görüldüğü ve belli bir yöntem doğrultusunda gerçekleştirildiği görülür. Bu alanda bir şeyin bilimsel olarak sayılabilmesi için deneyler gerçekleştirilerek birtakım sayısal verilere ulaşılması gerekiyordu. Bu da sonuçların nesnel olmak zorunda olduğu anlamına geliyordu.

İlerleyen yıllarda özellikle Fransız Devriminden sonra Avrupa’nın dünyaya egemen olduğu dönemde karşılaştığı sorunları gidermek, toplum ve insanın hayatını kolaylaştırmak amacıyla birtakım çalışmalar yapılmaya başlandı (Altunışık vd., 2004, ss. 9). Bu çalışmalar bilim alanında da gerçekleşti. Bilim alanında belirginleşen sosyal bilimsel faaliyetlerin bilimsel açıdan kabul görmesini sağlamak amacıyla, fen bilimleri mantığında varlığını sürdüren bilim yapma yöntemleri uygulandı.

Burada var olan ve örnek alınabilecek başka bakış açısı olmadığından fen bilimlerinin pozitivist bilim anlayışı benimsendi. Fen bilimcilerin ilke ve yöntemleri kullanılarak insan, toplum ve kültürler araştırılıp açıklanmaya çalışıldı (Yıldırım Ali ve Şimşek Hasan, 2016, ss. 30). Mevcut bilim dallarının, toplumda yaşanan bu kargaşayı önleyecek nitelikte olamaması, toplumu yönetmeyi/yönlendirmeyi olanaklı kılamaması ve ihtiyaçlara yanıt verememesi, yeni bakış açılarına ihtiyaç duyulmasına yol açmıştır. Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla sosyal bilimlerin ortaya çıkmıştır. Doğa bilimleri doğaya egemen olma iddiasını güderken, sosyal bilimlerde topluma egemen olmak için araştırmalara yer vermiştir (Özlem ve Bıçak’dan aktaran Demez, 2014, ss. 23).

İnsan ve onun davranışları gibi birtakım konular, sayısal verilerle açıklanamayacağı için pozitivist bilim anlayışı açısından bilimsel olarak kabul edilmiyordu. İnsan ve onun davranışı ile ilgili bilimsel çalışmaların gerçekleşebilmesi için, gözlemlenip değerlendirilmesi ve açıklanmaya çalışılması gerekiyordu. Yani deney ve sayısal verilerden çok, gözlemlemeye dayalı, koşulları dikkate alan bir yöntem gerekmekteydi. Buna göre var olan bilim anlayışı, cevaplanması beklenen yeni sorularda yetersiz kalmıştı. Bu yetersizlik, insanı ve toplumu inceleyecek yeni bir bilim yapma anlayışının oluşturulmasını gerekli kılmıştı. Böylelikle sosyal bilimlerde yeni bir bakış açısı benimsenerek, olay ve olgular kendi ortamlarında incelenip açıklanmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, ss. 31). Bu da fen bilimleri alanındaki yaklaşımın aksine tek bir gerçekliğin ve doğrunun olamayacağı, her şeyin kendi ortamında ve koşullarında değerlendirilmesi gerektiği düşüncesini ortaya koydu.

Karl Raimund Popper de pozitivist bilim anlayışına karşı gelerek bir şeyin bilimsel olması için deney yoluyla kanıtlanmak zorunda olmadığını ifade etmektedir. Ona göre bir şeyin bilimsel olarak nitelendirilebilmesi için sezgilerden yola çıkılmalıdır. Popper’in Yanlışlamacılık İlkesine göre “Bütün Kuğular Beyazdır” önermesinde beyaz kuğular ne kadar çok kişi tarafından gözlemlenip genel geçer bir gerçeklik olarak kabul edilse de, bütün kuğular beyazdır yargısına varılamaz. Nitekim dünyanın herhangi bir yerinde beyaz olmayan bir kuğunun gözlemlenmesi, “bazı kuğular beyaz değildir” önermesinin ortaya çıkmasına neden olur. Bu önemli mantıksal anlamda, deneysel genellemeler, doğrulanamaz, ama yanlışlanabilirler. Bu ise, bilimsel

yasaların kanıtlanabilir olmasalar da, sınanabilir olmaları demektir (Magee'den aktaran Demez, 2014, ss. 28).

Popper'in Yanlışlamacılık İlkesi sosyal bilimler açısından ele alındığı zaman doğa bilimlerinde geçerli olan pozitivist bilim anlayışına göre daha uygulanabilir nitelikte olduğu görülür. Sosyal bilimlerde gözlem yoluyla olgular açıklanmaya ve betimlenmeye çalışılır. Aynı şekilde Popper'in Yanlışlamacılık İlkesinde de gözlemlerden yola çıkılarak birtakım sonuçlara varılmaya çalışılır. Popper'in Yanlışlamacılık İlkesinde de görülebildiği üzere bir genelleme yapma daha çok pozitivist bakış açısına uygun bir anlayıştır. Bu anlayışın terk edilmesiyle klasik bilim anlayışı yerini, sosyal bilimlere uygun bir yapıya bırakmıştır. Bu gibi yeni yaklaşımlar sayesinde, bilim dalları arasında bulunan sabit sınırlar, genellemeler yapılarak koyulan kesin kuralların hakim olduğu geleneksel bilim anlayışı aşılmıştır. Yeni anlayışa göre bilim, sürekli değişebilen, dolayısıyla gelişime açık, dinamik bir süreç olarak algılanmaktadır. Buna göre bilim koşulların da etkili olduğu devingen bir olgu olarak kabul edilmektedir (Şan, 2014, ss. 19). Bilim anlayışındaki bu değişiklik, sosyal bilimlerin temellendirilmesine neden olmuştur. Buna ek olarak sosyal bilimlerde inceleme nesnelerinin çok boyutlu olması, yeni yöntemlerin geliştirilmesini ve bilim dalları arasındaki kesişmeler de etkileşimin gerçekleşmesini gerekli kılmıştır. Değişimlere paralel olarak tarih, nüfus, saha incelemeleri gibi toplumun araştırılması konusundaki çalışmalar artmış ve bu durum zamanla farklı alanların araştırma konularının kesişmesine de neden olmuştur. Bu kesişmelerin sonucunda hem disiplinlerin sınırlarının şeffaflaşmasıyla disiplinler arasında bağlantılar/ilişkiler kurulmuş, hem de sosyal bilimlerde yeni alanlar, bilim dalları ortaya çıkmıştır (Şan ve Demez, 2018, ss. 226).

Bilim tarihindeki bu gibi gelişmeler irdelendiğinde, her dönem bakış açısı değişikliklerinin gerçekleştiği görülmektedir. Bu süreçte yaşanan bu değişiklikler paradigma değişimi ve turn kavramlarıyla açıklanmaktadır. Bunun izlerini çeviribilimin gelişim sürecinde de görmek olanaklıdır.

1970'li yıllara kadar çeviri ile ilgili yaklaşımlar genellikle dilbilimsel yönden ele alınmıştır. İlerleyen yıllarda çevirinin sadece dilsel bir aktarım olmadığı aynı zamanda kültürler arası bir aktarım olduğu da vurgulanmaya başlamıştır ve böylelikle işlevsel/süreç odaklı kuramlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bundan önce çevirilerin dilsel ve metinsel yönleri ön plana çıkarılırken yapılan çalışmalarla çeviride çeviri sürecinin ve çevirinin iletişimsel yönünün önemli bir rol oynadığının farkına varılmıştır. Böylelikle işlevsel/süreç odaklı yaklaşımlar oluşturulmaya başlandı. İşlevsel yaklaşım alanında ilk adım atanlardan biri olarak kabul edilen Katharina Reiss, Metin türlerini ortaya atarak çevirmenin kaynak metnin işlevinin belirlemesinde ve bunu erek metne yansıtmasında kolaylık sağlamıştır. Ona göre her metnin bir işlevi vardır ve çevirmen ele aldığı metnin hangi metin türüne ait olduğunu belirlediği zaman bu işlevi erek metinde ortaya koyabilecektir (Reiss'dan aktaran Berk, 2005, ss. 51).

Erek odaklı/betitleyici yaklaşımlardan biri olan Toury'nin erek odaklı çeviri kuramına göre çeviri amaca yönelik bir eylemdir ve ancak erek dizgede geçerliliği vardır. Toury'e göre çeviriler kaynak kültürün değil erek kültürün birer gerçeğidir ve erek kültürde çevirilerin nasıl üretildiği, okunduğu, evrildiği ve değiştiği çoğuldizge kuramına dayanarak açıklanmaya çalışılır (Gürçağlar, 2011, ss. 129).

Çeviribilim alanında ortaya atılan ve dönem dönem odağı farklı olan kuramların ortaya çıkışında kuşkusuz bakış açısı değişikliğinin büyük etkisi olmuştur. Nitekim dilbilimsel bakış açısının ağır basmasıyla çeviribilimde eşdeğerlilik kavramı ortaya atılmıştır. Yine aynı şekilde

sosyal bilimlerde kültür vurgusunun artmasıyla çeviribilim alanında da, çevirinin sadece dilsel bir aktarım olmayıp, aynı zamanda kültürel bir aktarım da olduğu ortaya atılarak çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir. Sosyolojik toplumsal yönünün de dikkate alınmasıyla bakış açısında genişlemeler olmuş, bu konuda da araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Çeviribilimin bu gelişim sürecinde yaklaşımlar turn ve paradigma gibi kavramlarla açıklanmaktadır. Bu çalışmanın odağını oluşturan bu iki kavramın nasıl tanımlandığı çeşitli kaynaklardan yararlanılarak ortaya konulmaya çalışılacaktır.

2.1. 'Paradigma' Kavramı

Paradigma kavramı TDK'nin internet sitesine bakıldığında “1. Değerler dizisi. 2. Örnek. 3. db. Dizi”¹ olarak tanımlanır. Paradigma kavramını bugün ki anlamıyla ilk ortaya atan kişi Thomas Kuhn’dur. Her ne kadar Thomas Kuhn’un *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* adlı kitabında paradigmayı birden fazla şekilde tanımlamış olsa da, paradigma, bilim adamları tarafından kabul görmüş olan inançlar bütünü veya problemlerin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda üzerinde hemfikir olunan gelenekler olarak tanımlanabilir (Güneş, 2003, ss. 26). Kuhn paradigma tanımını doğa bilimleri alanını göz önünde bulundurarak oluşturmuştur. Yani onun paradigma tanımı doğa bilimleriyle sınırlı tutulmuştur. Bir sonraki bölümde “paradigma” kavramının kullanımları verilecek ve karşılaştırmaları yapılacaktır.

2.1.1. 'Paradigma' Kavramının Kullanımları ve Karşılaştırmaları

Thomas Kuhn’un paradigma tanımı “*bilim adamları tarafından kabul görmüş olan inançlar bütünü veya problemlerin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda üzerinde hemfikir olunan gelenekler*” (Güneş, 2003, ss. 26) şeklindedir. Bu tanım doğa bilimleriyle sınırlıdır ve Kuhn’a göre bilim süreklilik göstermez ve istikrar arz etmez. Bilimsel süreç zaman zaman gerçekleşen devrimlerle kesintiye uğrar. Bilim bu devrimleri başta kabule etmez. Daha sonra ise kabul etmek zorunda kalır bu da radikal sayılan devrimlerin artık normal bilim haline gelmesine yol açar (Kuhn’dan aktaran Güneş, 2003, ss. 27). Bu döngü bu şekilde devam eder. Böylelikle bilim ilerler. Bu, Kuhn’un doğa bilimleri için geçerli sayılan bu yaklaşımının sosyal bilimlere de uyup uymadığı sorusunu akla getirir.

İnsani ve toplumsal yönler incelenirken doğa bilimlerinde kabul görmüş bilim yapma yöntemlerinin kullanılması her zaman mümkün olmamaktadır. Nitekim insani davranışların ve toplumla bağlantılı olguların her zaman deney yoluyla açıklanması olanaklı değildir. İnsan davranışlar ve tutumlar kişiden kişiye farklılık gösterdiği için tüm insanları kapsayacak bir bilimsel sonuca varılamaması söz konusu görünmemekte. Sosyal bilimlerde bilimsel faaliyet sadece deney yoluyla değil aynı zamanda gözlem yoluyla da gerçekleşir. Buna göre insan davranışlarının açıklanmasında gözlem ve betimleme gibi yöntemlerle elde edilen bulguların önemli olduğu sonucuna varıldığı söylenebilir.

Handa, Kuhn’un paradigma kavramını tam anlamıyla göz ardı etmeden, ondan faydalanaarak sosyal bilimler alanında kullanılabilecek “Sosyal Paradigma” kavramını ortaya atmıştır. Bu kavramı handa “*Sosyal Paradigma bilimsel bir topluluğun üyeleri tarafından gerçekliğin algılanması ve gerçeklik algısına göre davranış ve tepkilerin kabul edilme şeklini etkileyen deneyimler, inanışlar ve değerler dizisini betimleme işlevi görür*” şeklinde tanımlamaktadır. Handa’nın paradigma kavramına sosyal bilimler açısından yaklaşımı toplumsal yöndedir. Ona göre paradigma değişiklikleri toplumların yapısında önemli yenilik ve değişimler meydana getirir ve

¹ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=254993

toplumların ekonomik, coğrafik, kültürel ve siyasi sınırlarını aşan bir özellik gösterir. Buna göre paradigma değişikliklerini belirleyen şey sosyal koşullardır (Odacıoğlu, 2017, ss. 40,41).

Paradigma kavramını Handa gibi farklı bir açıdan değerlendirerek sosyal bilimlerde kullanılabilir tanımı önerisinde bulunan bir başka kişi de Gungwudur. Gungwu paradigma ve paradigma değişiklikleri kavramlarına kendi uzmanlık alanıyla ilintili olarak yaklaşmıştır. Gungwu Kuhn'un aksine bir paradigma yetersiz olduğu an yıkılıp yerine yenisinin getirilmesi görüşüne karşı gelip yeni paradigmanın önceki paradigmadan beslenerek oluşabileceğini dile getirmiştir. Yani bilim birikimsel olarak ilerlemektedir. Gungwu buna dayanarak "Kümülatif Paradigma" kavramını ortaya atmıştır. Cem Odacıoğlu Gungwu'nun bu tanımına kitabında "Kümülatif Paradigma kavramını ortaya atarak yeni paradigmanın ortaya atılmasında önceden bilinen fikirlerin geliştirilmesinin etkili olabileceğini dile getirmişti" şeklinde yer vermektedir (Gungwu'dan aktaran Odacıoğlu, 2017, ss. 42,43).

Mine Yazıcı'nın tanımına baktığımızda Kuhn'un paradigma kavramını benimsediğini görürüz. Ona göre paradigma "bilim adamları tarafından kabul görmüş bilimsel örnek ve araştırma geleneği yaratacak ölçüt ya da modeller"dir (Yazıcı, 2011, ss. 20). Yani Yazıcı sosyal bilimlerde uygulanan bilim yapma yöntem ve modelleri için Kuhn'un doğa bilimlerinden hareketle ortaya attığı paradigma kavramını kullanmaktadır.

Fritjof Capra'ya göre ise "Paradigma belirli gerçeklik görüşü oluşturan bir topluluğun paylaştığı anlayış, değerler ve uygulama bütünüdür" (Capra, 1996, ss. 6). Yine buna benzer bir şekilde paradigmayı Türkdoğan "Belli bir topluluğun üyeleri tarafından paylaşılan inançların, değerlerin, tekniklerin bütünü" olarak tanımlar (Türkdoğan, 2009, ss. 55). Covey ise paradigmayı şu sözlerle tanımlamaktadır: "Paradigma dünyayı 'görme' tarzımızdır. Görme ile kastedilen gözle görmek değil; algılamak, anlamak, yorumlamak anlamındadır" (Covey, 2016, ss. 50). Paradigmayı öznel bir bakış açısına indirgeyerek tanımlayan Ergün'e göre ise "Paradigma kişilerin dünyayı algılama ve hayata bakış biçimleridir" (Odacıoğlu, 2017, ss. 30). Covey ve Ergün'ün tanımları paradigmayı öznel boyuta indirmedikleri için, birbirleriyle benzerlik göstermektedir.

Bir başka yaklaşım ise Keith F. Punch'tan gelmektedir. Punch paradigmayı "sosyal bilimlerde kullanıldığı biçimiyle sosyal dünya ve araştırmada özel tekniklerin ve temaların nelerden oluştuğu konusundaki varsayımlar bütünü" ve "bilimsel faaliyetin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin bakış açısı" (Punch, 2014, ss. 28) şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanıma bakılırsa pozitivist bilim anlayışı kökenli olan paradigma tanımından ayrı düşünülerek sosyal bilimlere indirgenmiş bir tanım olduğu görülmektedir. Punch cümlesinin başında sosyal bilimlere ifade ederek paradigmayı doğa bilimlerinden ayırarak tanımlamaya çalışmıştır. Bu sebepten Kuhn'un paradigma tanımı ile eşleşmediği söylenebilmektedir.

Christian De Quincey'in tanımı ise şu şekildedir: "Bir Paradigma, gerçeklik bilginizi ve kavrayışınızı üzerine inşa ettiğimiz düşüncelerin çatısı gibidir".² Bu tanım ele alındığında daha önce belirtilen Covey ve Ergün'ün tanımlarıyla benzerlik gösterdiğini söylenebilir. De Quincey de Covey ve Ergün gibi paradigmayı bir alana yönelik genelleme yaparak tanımlamak yerine öze indirgeyerek bireylerin kendi deneyim ve tecrübeleri sonucu ortaya çıkan bir olguyu düşüncesiyle tanımlamaktadırlar.

² <https://thenatureofbusiness.org/page/18/?pages-list>

Sosyal bilimler alanında görev alan Recep Yıldız ve İsmail Hira paradigmayı “*Dogmatik ile paradigmanın bir benzer yönleri de bir dogmatik stilden diğerine ve bir paradigmadan diğerine geçiştir. Bir farkla ki, o da, geçişin aşma ve devrim kavramlarıyla karşılanıdır*” (Yıldız ve Hira, 2010, ss. 145) şeklinde tanımlamaktadırlar. Buradaki paradigma kavramının kullanımı- na bakıldığında Yıldız ve Hira’nın Kuhn’un paradigma kavramından yola çıkarak bir kullanı- da bulundukları söylenebilir. Her ne kadar bu kullanımın geçtiği çalışma bu iki yazarın Kuhn’un öne sürdüğü paradigma tanımını benimsediklerini izlenimi oluştursa da, Hira çeşitli çalışmalarda paradigma kavramını sosyal bilimler çerçevesinde değerlendirerek paradigma değişimini tartışmaktadır (Hira, 2005, 2011, 2017).

Capra, Türkdogan ve Yazıcı’nın tanımları değerlendirildiği zaman üçünün de Kuhn’un ortaya attığı paradigma kavramını benimseyerek pozitivist yaklaşımı açıkladıkları görülebilir. Nitekim yukarıda da belirttiğimiz gibi pozitivist yaklaşıma göre bir çalışmanın bilimsel sayıla- bilmesi için onun deney yoluyla açıklanması gerekir. Bir şeyin bilimsel, sayılabilirliği için sayı- sal verilere ihtiyaç duyulur, bu da sonuçların nesnel olmak zorunda olduğu anlamına gelir.

Covey ve Ergün’ün paradigma tanımları ise sosyal bilimlere uyan niteliktedir. Nitekim yukarıda da belirttiğimiz gibi sosyal bilimlerde kullanılan pozitivism ötesi paradigmanda çalışı- lan olgu ve olaylar kendi ortamlarında incelenip yorumlanmaya ve açıklanmaya çalışılır. Bu da özneliliğin işin içine girebilmesine olanak sağlar. Herkes gördüklerinden aynı sonucu çıkarmak zorunda kalmaz. Sosyal bilimlerde toplum betimlenmeye çalışılır. Bu sebepten Covey ve Ergün tanımlarında paradigmayı dünyayı yorumlamak olarak ifade etmişlerdir.

İkinci bölümde değinilen Yanlışlamacılık İlkesine bakıldığında Popper’in bu anlayışının Kuhn’un doğa bilimleri için geçerli olan anlayışıyla farklılık gösterdiği söylenebilir. Diğer yan- dan Kuhn’un ve Popper’in aynı görüşü paylaştıkları bir nokta da vardır. O da bir paradigmanın yok olup yerini yenisine bırakması durumudur. Kuhn’a göre bilimsel istikrar bilimsel devrimler- le bozulur. Bilimsel teoriler doğa olaylarını açıklayabildiği sürece bilim “normal bilim” olarak sayılır. Normal bilimde bilimsel istikrar sürerken araştırma sonuçları bilim adamlarının araştır- ma bulgularıyla paradigma çelişir. Bu bilim adamlarınca kabul edilmez nitekim paradigma teh- didi olarak görülür bunu da Kuhn kriz durumu olarak niteler. Araştırma ilerledikçe elde edilen bulgularla paradigma çelişkisi artar sonunda ise bilimin inatçılığı kırılmak zorunda kalır ve eski paradigma yeni paradigma ile çelişir artık eski paradigma geçerliliğini yitirip yerini yeni para- digmaya bırakır. Bir zamanlar bilimsel devrim olan yeni paradigma artık normal bilim olur. Bilim bu şekilde döngüsel olarak gelişir (Kuhn’dan aktaran Güneş, 2003, ss. 27). Yine aynı şekilde Popper da ileri sürülen her varsayım, hipotez veya kuram aksi kanıtlanıncaya kadar doğ- ru olarak ele alındığını ancak bir kez karşıt örnek ortaya çıktığında terk edildiğini ve yerine yenisinin geldiğini ifade eder.

Sosyal bilimler alanında doğa bilimlerinin paradigması, yani var olan bilim yapma anla- yışı cevaplanması gereken sorularda yetersiz kalınca var olan bilim yapma anlayışı yeni koşulla- ra uyarlanmayıp yeni bir bilim yapma geleneği yani yeni bir bilim dalı oluşturulmuştur. Bu da paradigma değişimi anlamına gelir. Sosyal bilimlerde yaşanan paradigma değişimi onun alt alanlarını da etkilemiştir.

Sosyal bilimlerin çatısı altında yer alan çeviribilim de bunlardan biridir. paradigma kav- ramı çeviribilimdeki gelişmelerin açıklanmasında kullanılmaktadır. Ancak burada da sosyal bilimlerdeki tanım farklılıklarının yansımaları gözlemlenmektedir.

2.1.2. Çeviribilimde 'Paradigma' Kavramının Kullanımları ve Karşılaştırmaları

Sosyal bilimler yukarıda da belirtildiği gibi insan, onun davranışları, toplum ve kültürlerle ilgili bazı görüş ve düşünceleri deney ve gözleme dayalı açıklamaya çalışan bir bilim alanıdır. İnsanların birbirleri ile iletişime geçebilmesi için kullandıkları dil de yine bu alanın çalışma konularından biridir. Sosyal bilimlerin bir alt alanı olan dilbilim dil edincine ve kullanımına yönelik çalışmalar yapmaktadır. İnsanlar arası iletişim, birbirlerini anlama ve fikir alışverişi sadece aynı dili konuşan insanlar arasında gerçekleşmediği için çeviriler gerçekleştirilir. Çevirilerin değerlendirilmesi de yine sosyal bilimler alanı altında gerçekleşir. Çeviriler, dillerin kullanımı ile yapıldığı için bu alanla ilgili çalışmalar dilbilim adı altına gerçekleşmiştir. Dilbilim sadece dil kullanımına odaklandığından çeviriler değerlendirilirken dilin ne kadar iyi kullanıldığı göz önünde bulundurulurdu. Bu da çeviri değerlendirilirken kaynak metnin göz önünde bulundurulmasına ve çevirinin ne kadar iyi veya doğru olduğunu çeviri metninin kaynağına yakınlığı ile ölçülmesine sebep olmuştur.

Çeviriler değerlendirilirken bu alanda çalışanlar bir araya gelerek bilgi alışverişinde bulunup çeviri ile ilgili sorunların giderilmesi için önerilerde bulunmuşlardır. Bu noktada dilbilim çalışma yöntemleri çevirinin kısıtlı değerlendirilmesine sebep olmuştur. Çeviri sadece dilsel açıdan kaynak metin kıstas alınarak değerlendirilmiştir. Oysaki çeviri olgusu sadece çeviri metinlerle sınırlı değildir; iletişimsel bir eylemin ürünüdür. İletişim ise toplumların varlık nedenidir (Yazıcı, 2011, ss. 23). Bu da 1.si çevirinin toplumsal bir işlev yerine getirdiği için sosyal bilimler çatısı altında değerlendirilmesi gerektiğini, 2.si ise dilbilimin çalışma yöntemlerinin çeviri üzerine yapılan değerlendirmelerde yetersiz olduğu için terk edilip yeni bir bilim dalının yani çeviribilimin oluşturulmasını gerekli kılmıştır. Nitekim Bengi-Önerin de dediği gibi çeviri çalışmaları uzun yıllar çeviri uygulamalarıyla sınırlı tutulmuştur ve çeviri sadece dillerarası ve metinlerarası bir aktarım olarak görülmüştür (Köksal Dinçay, 2008, ss. 81). Bu da çevirinin kaynak dizge içerisinde yer alan bir olgu olarak değerlendirilmesine sebep olmuştur.

Çeviribilim, dilbilim, yazın ve toplumbilim arasındaki disiplinlerarası ilişkiden doğmuştur. Araştırma nesnesi ise “çevirilerdir” (Yazıcı, 2011, ss. 33). Bu alanda çalışmalar gerçekleştiriliyorken çeviriler sadece kaynak metne yakınlık ve sadık olma derecesine göre değerlendirilmekten çıkıp, toplumsal bir işlev gördüğü göz önünde bulundurularak değerlendirilmeye başlanmıştır. Yani artık kaynak odaklılıktan çıkıp erek odaklılığa geçilmiştir. Çevirinin iyi veya doğruluğu onun kaynak metne ne kadar yakın olduğu ile değil, onun amacının/işlevinin yerine getirilip getirilmediği ile bağlantılı olarak ve bununla birlikte toplumsal bir olgu olarak da değerlendirilmeye başlandı. Çeviribilim içerisindeki gerçekleşen bu bakış açısı farklılıkları, bu çalışmanın da odağını oluşturan paradigma ve turn kavramlarıyla açıklanmaktadır. Kavramların çeviribilim alanındaki kullanımları incelendiğinde farklılıkların olduğu gözlemlenmektedir.

Neslihan Demez, “Türkiye’de Çeviribilimin Gelişimi Açısından Paradigma Kavramı ve Değişiminin Yansımaları” başlıklı doktora tez çalışmasında paradigma kavramının tanımını ve bu konudaki farklı yaklaşımları ele almaktadır. Demez çalışmasının özetinde paradigma kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: “*Paradigma kavramı bir bilim alanı içinde kabul görmüş ve bu alanın gelişmesi için önemli olan sorunları çözme sürecinde yararlanılan model ya da örnekler olarak tanımlanabilir.*” (Öz, 2014, ss. iii). Demez’in bu cümlesinden Thomas Kuhn’un paradigma tanımını benimsediği görülmekte. Kendisinin bu tanımı benimsediği, tezinin sonraki kısmında yer alan şu cümlelerindeki ifadelerinden de anlaşılabilmektedir: “*Biz tezimizde başka bir çalışmanın konusu olabilecek disiplinlerarasılık tartışmalarını dışarıda bırakarak, çeviribi-*

limi gelişim süreci içinde inceleyecek ve çeviriyi bilim yapan nedenleri paradigma değişimiyle ilişkili olarak gözler önüne sermeye çalışacağız. Bu bağlamda “bilim adamları tarafından kabul görmüş olan inançlar bütününe veya problemlerin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda üzerinde hemfikir olunan geleneklere paradigma adını veren Kuhn’un disiplinler üstü saydığımız paradigma tanımından yola çıkacağız.” (Demez, 2014, ss. 7) ve “Paradigmadan genel anlamda bir bilim dalına mensup bilim adamlarının üzerinde hem fikir oldukları bilim yapma şeklini anladığını söyleyebileceğimiz Kuhn, paradigmayı da dönemin egemen bilim anlayışıyla iç içe görür.” (Demez, 2014, ss. 10).

Bengi-Öner’in paradigma tanımı da Demez gibi Kuhn’un tanımladığı şekildedir. Bengi-Öner’in benimsediği tanım ve çalışmasında yer verdiği cümle şu şekildedir: “Bir tarafta belli topluluğun üyeleri tarafından paylaşılan inançların, değerlerin, tekniklerin bütünü... “diğer tarafta da bütünün içinde bir tek tür unsur, model yahut örnek olarak kullanılan ve gerektiği zaman olağan bilimdeki bütün diğer bulmacaların çözümlenme temeli olarak kesin kuralların yerine kullanılabilen somut bulmaca-çözümleri” (Kuhn’dan aktaran Bengi-Öner, 2001, ss. 42). Bengi-Öner Kuhn’dan alıntı yaparak onun paradigma tanımını olduğu gibi kullanmaktadır. Yine aynı şekilde Alev Bulut da Bengi-Öner gibi paradigma kavramını Kuhn’un tanımlamasını benimseyerek kullanmıştır. Bulut “Bugün dil ve yazın incelemelerinde yaşanan paradigma değişikliği, toplumsal ve kültürel bakış açılarının baskınlığı, çeviribilimin bu alanlarla ilişkisini daha da sağlamlaştıracaktır” (Bulut, 2008, ss. 11) şeklindeki cümlesiyle dil ve yazın incelemeleri alanında artık eski bilim yapma geleneğinin bırakılıp yerine farklı bir bilim yapma geleneğinin geldiğine vurgu yapmıştır.

Sakine Eruz her ne kadar kitabında Kuhn’un paradigma kavramına değinmiş olsa da bunun sosyal bilimler için uygun olmadığını ifade etmiştir. Eruz, “...sosyal bilimi fen bilimlerinden ayıran önemli özelliklerinden birinin de, bu bilim dalının kesin/somut ve üç boyutlu kavramlarla tanımlanmaktan hoşnut olmama gerçeği” derken, söz konusu kavramın sorgulanması gereğine de işaret etmektedir (Eruz, 2008, ss. 20). Eruz ayrıca dipnotta Kuhn’un paradigma kavramına değinip onun fen bilimlerinde geçerli olduğunu ifade etmiştir.

Cem Odacıoğlu’nun paradigma kavramını kullanışına baktığımız zaman onun “Çeviribilim Paradigmaları” kavramı ile kuramları kast etmiş olabileceğini görürüz. Nitekim “Çeviribilimin paradigmalarından biri olarak kabul edilen dilbilimsel odaklı çeviri yaklaşımları altında incelenen eşdeğerlik kavramını, bazı çeviribilimci ve dilbilimciler farklı kategoriler altında incelemiş ve tanımlamalar yapmıştır” (Odacıoğlu, 2017, ss. 193) şeklindeki cümlesinden dilbilimsel odaklı çeviri kuramlarını kast ettiği ve onları çeviribilimin paradigmaları olarak tanımladığı görülebilir.

Tahir-Gürçağlar’ın paradigma anlayışının Kuhn’un paradigma anlayışı ile aynı olduğu aynı çalışmada iki farklı sayfalarda ele alınan paradigma kavramından anlaşılabilmektedir. Bunlar sırasıyla şu şekildedir: “Bu bakış açısı edebiyat ve teknik çeviri gibi bazı alanlarda etkisini hala sürdüren bir paradigmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur (Tahir-Gürçağlar aynı zamanda dipnotta açıklama yaparak anlaşılan kuralcı yaklaşımı bir kenara bırakmak pek de kolay değil şeklinde bir ifade de kullanmıştır) (Tahir-Gürçağlar, 2015, ss. 15) ve “Henüz eski paradigma yıkılmamış, kaynak metin tahtından edilmemişti” (Tahir-Gürçağlar, 2015, ss. 169). Kuhn’un paradigma anlayışına göre paradigma, bilim adamları tarafından kabul görmüş olan inançlar bütünü veya problemlerin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda üzerinde hemfikir olunan gelenekler olarak tanımlanabileceği söylenmişti. Paradigma değişikliği ise bu bilim yapma

anlayışının tamamen terk edilip yerine yenisinin getirilmesi idi. Tahir-Gürçağlar eski paradigmanın yıkılmadığını belirtirken Kuhn'un bilim yapma geleneğini olarak tanımladığı paradigma kavramını kullanmıştır.

Tahir-Gürçağlar bir başka eserinde ise paradigma kavramını “*Günümüzde ise sözlü çeviride araştırmalarında iki farklı paradigmadan söz etmek olasıdır: bunlardan birincisi psikoloji disiplininin araçlarından yararlanan bilişsel paradigma diğeri ise özellikle 1990'lı yıllarla birlikte toplum çevirmenliği alanında gelişerek sözlü çevirinin her dalında daha fazla öne çıkmaya başlayan kültürel-toplumsal paradigma*” (Tahir-Gürçağlar, 2011, ss. 151) şeklinde kullanmıştır. Bu tanımdan paradigma kavramını diğer eserinde kullandığı şekilde kullanmadığı gözlemlenebilir. Tahir-Gürçağlar, turn'lerden biri olarak belirtilen kültürel ve toplumsal turn'ü paradigma kavramı ile ele almıştır. Buradan bu paradigma kavramının hem Kuhn'un belirttiği şekilde hem de Tahir-Gürçağlar'ın başka eserinde kullandığı şekilde kullanmadığı sonucuna varabiliriz.

Mine Yazıcı'nın paradigma kavramına gelecek olursak, onun paradigma kavramını kullanımının Kuhn'un tanımladığı şekilde olduğunu görürüz. Nitekim Yazıcı da Kuhn'un tanımladığı gibi paradigmayı bilim adamları tarafından kabul görmüş bilimsel örnekler, ölçüt ve modeller olarak tanımlar. “*Bilim adamları tarafından kabul görmüş bilimsel örnekler, ölçüt ve modeller*” (Yazıcı, 2011, ss. 20) şeklindeki cümlesi Kuhn'un tanımını benimsediğini açık bir şekilde göstermektedir.

2.2. 'Turn' Kavramı

“Turn” kelimesi İngilizce bir kelimedir ve sözlükten isim halinin karşılığına baktığımız zaman ‘dönüş’, ‘sapma’, ‘dönemeç’, ‘dönüm’³ gibi bir dizi karşılığının olduğunu görürüz. Yine TDK'nın sözlüğüne baktığımızda dönüşümün “başka bir biçime girme, başka bir durum alma, şekil değiştirme, tahavvül, inkılap, transformasyon”⁴ olarak tanımlandığını görürüz.

Turn'ler ele alındığı zaman dilsel turn, kültürel turn, sosyal turn, dijital turn, öyküsel turn, duyuşal turn gibi birçok turn'den söz edildiği görülür. Çalışmamız sosyal bilimler altında yer alan çeviribilim alanı ile sınırlı olduğu için bu alanda daha çok dilsel, kültürel ve sosyolojik turn kavramlarıyla karşılaşmaktadır.

2.2.1. 'Turn' Kavramının Kullanımları ve Karşılaştırmaları

Victoria E. Bonnell ve Lynn Hunt kültürel turn için “*ya açıklayıcı paradigmanın sebebi ya da onun çöküşünün bir etkisi olarak gösterilebilir*” (Bonnell ve Hunt, 1999, ss. 10) şeklinde tanımlar. Bu tanımlarından kültürel turn'ü paradigmayı etkileyen bir süreç olarak ele aldıkları ifade edilebilir. Yalnız iki ifade karşılaştırıldığı zaman paradigmayı farklı şekillerde etkiledikleri görülebilir. Kültürel turn'ü bir ifadelerinde açıklayıcı paradigmanın sebebi, yani paradigmanın oluşumuna etki eden bir olgu olarak ele alırken diğerinde ise paradigmanın çöküşünün etkisi/sonucu olarak ifade etmektedirler. Bu iki ifade birbirlerinin zıttı olarak görülebilir. Nitekim birinde turn paradigmanın oluşumuna sebep olurken diğerinde yıkılan paradigmanın bir sonucu olarak görülür.

Ayşe Uslu Özer doksanlı yılların ortalarından itibaren, sosyal bilimler ve bilişsel bilim gibi disiplinlerarası alanlarda, ‘duygulanımsal dönüş’ olarak isimlendirilen yeni bir soru sorma

³<http://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/turn>

⁴http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59f6ef385fa162.80156203

ve düşünme biçimi ortaya çıktığını belirterek bu dönüşün özellikle sosyal bilimlerde nasıl bir felsefi bakış farklılığına neden olduğu ile ilgili bir makale ele almıştır. Uslu Özer'in cümlesi şu şekildedir: “Doksanlı yılların ortalarından itibaren, sosyal bilimlerde ve bilişsel bilim gibi interdisipliner alanlarda, “duygulanımsal dönüş” olarak isimlendirilen yeni bir soru sorma ve düşünme biçimi ortaya çıkmıştır. Bu dönüşün, bilimsel literatüre katkısı olduğu kadar birtakım felsefi sonuçlar doğurduğu da söylenebilir. Bu yazı, bu dönüşün özellikle sosyal bilimlerde nasıl bir felsefi bakış farklılığına neden olduğu üzerine bir incelemeyi konu almaktadır” (Uslu Özer, 2016, ss. 30). Onun bu cümlesinden yola çıkarak turn'ü nasıl kullandığına ve tanımladığına bakacak olursak, onu tanımlarken kavram olarak ‘dönüş’ kavramını kullandığını görürüz. Duygulanımsal dönüşü ise yeni bir soru sorma ve düşünme biçimi olarak tanımlamaktadır. Bu tanım Kuhn'un ortaya attığı paradigma tanımıyla benzerlik göstermektedir. Paradigmanın bilim yapma geleneği, yani belli bir şekilde düşünme/değerlendirme olarak tanımlandığını varsayarsak duygulanımsal dönüşün yeni bir soru sorma ve düşünme biçimi ile benzerlik gösterdiği sonucuna varabiliriz.

Bachmann-Medick “Her durumda “Turnler” hem kültür ve sosyal bilimlerde “bilimsel alanın” yeniden yapılanması hem de kendi bağlamlarındaki yeni temel ilke ve kategorilere giriş, yön ve teori değişimleri ile tanımlanır” (Bachmann-Medick, 2010, ss. 13) şeklinde bir kullanım ve tanımlama yapmıştır. Bu tanımlamadan hem “bilimsel alanın” yeniden yapılanması hem de kendi içinde yeni temel ilke ve teorilerin oluşumu şeklinde bir çıkarımda bulunulabilir. Bu da bilimsel alanın yapılanması ile o alanın değiştiği yani eski yapısından koptuğu anlamına gelebilir. O alanda oluşturulan yeni temel ilkeler, yeni kategorilere girişler ve o alandaki yön ve teori yani kuram değişiklikleri de bizi yine o alanın büyük bir değişime uğradığı sonucuna götürebilir. Bu tanımdan yola çıkarsak Thomas Kuhn'un doğa bilimleri için kullandığı “Paradigma” tanımına ve dolayısıyla paradigma değişimine benzediği sonucuna varabiliriz.

Clayton Rosatti, kültürel turn'ü “1970'lerde başlayıp 2000'lerin başına kadar sosyal bilimlerde gelişen birtakım değişimler”⁵ olarak ifade ederek o alanda bilimsel çalışmalar gerçekleştiriliyorken göz önünde bulundurulması, baz alınması gereken şeylerin zamanla değiştiğini belirtmektedir.

Michaela Wolf çeviribilimde yaşanan kültürel turn'ün paradigma değişimine neden olup çeviribilimin konusunu “kültürler arası” iletişim noktasına konumlandığını belirterek turn'ün paradigma değişimine sebep olduğunu ve çeviribilimin çalışma konusunu değiştirdiğini belirtmektedir. Böylelikle çeviribilim alanında yapılan değerlendirmeler dillerarası boyuttan çıkıp kültürlerarası bir boyutta gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu sonuca Wolf'un şu cümlesinden yola çıkılarak varılabilir: “Bilindiği üzere çeviribilimde yaşanan kültürel turn paradigma değişimine neden olmuş ve böylece çeviribilimin konusu “kültürler arası” iletişim noktasına konumlanmıştır...” (Wolf'den aktaran Karaca, 2011, ss. 352). Zuhale Karaca bir çalışmada kaynak olarak kullandığı Wolf'un bu tanımında geçen turn ve paradigma kavramlarına Türkçe karşılık olarak turn ve paradigma kullanmıştır. Bunun sebebinin bu çalışmanın da odak noktalarından biri olan bu iki kavramın Türkçe literatürde bir terim birliği olmayışı sebebiyle karşılığının farklı biçimlerde kullanılmasından kaynaklı olabileceği söylenebilir.

Lisheng Liu “Çeviribilimde kültürel turn batıdaki akademik düşünce trendinin gelişimi sonucu oluşmuştur ve doğasını kültürel bir aktivite olarak tanımlar. Araştırma alanını KM'yi

⁵<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781118786352.wbieg0447/abstract?userIsAuthenticated=false&deniedAccessCustomisedMessage=>

EM ile karşılaştıran durağan dilbilimsel analizlerden saptırıp çeviri eylemini mekan-zaman bağlamında değerlendirmeye çevirmiştir” (Liu, 2010, ss. 95) şeklinde bir kullanımda bulunmuştur. Çeviribilimdeki kültürel turn’ü, batıdaki akademik düşünce trendinin gelişimi sonucu oluşan kültürel bir aktivite olarak tanımlamıştır. Liu’nun “düşünce trendi” ile paradigma’yı, yani bilim yapma geleneğini/modelini ifade ettiği, turn’ü ise bu paradigma değişiminin sonucu olarak tanımladığı söylenebilir.

“İkinci kültür kuramsal ‘dönüm’ olarak da adlandırılan kültürel turn, coğrafya ve özellikle sosyal coğrafyanın mekan ve toplum arasındaki bağlantıya yaklaşmasındaki süreci tanımlar” (Töpfer, 2010, ss. 3) şeklindeki açıklamasıyla Töpfer, kültürel turn’ü (İkinci kültür kuramsal ‘dönüm’ olarak da adlandırıldığını belirtir) coğrafya ve özellikle sosyal coğrafyanın mekân ve toplum arasındaki bağlantıya yaklaşmasındaki süreç olarak tanımlar. Töpfer’in turn’ü bir süreç olarak tanımlamasının sebebi turn’ün bir süreç içinde gelişip oluştuğu düşüncesinden gelebilir. Bu tanımlamadan, bu süreçte toplumun bulunduğu ortamı ile değerlendirildiği ve oluşan birtakım değişikliklerin toplumu ve onun bulunduğu ortamı da etkilediği sonucu çıkartılabilir.

Erich Hamberger dilsel turn ya da dile ‘dönüm’ terimi ile 20. Yüzyılın başlangıcı ile ortaya çıkan insani bilginin, daima dilsel koşullar altında oluştuğu anlayışının tanımlandığını belirtir. Dilsel turn’ün aynı zamanda dile ‘dönüm’ olarak da tanımlanmasının sebebi Hamberger’in de tanımından anlaşılacağı gibi bilginin dilin etkisi altında oluşmasından kaynaklanabilir. Bu tanımdan yola çıkılırsa turn’ün bir süreci tanımladığı sonucuna varılabilir. Hamberger’in cümlesi şu şekildedir: “Dilsel turn ya da dile ‘dönüm’ terimi ile 20. Yüzyılın başlangıcı ile ortaya çıkan insani bilginin daima dilsel koşullar altında oluştuğu anlayışı tanımlanır” (Hamberger, 2016, ss. 267).

Süleyman Dönmez ise dilsel turn için farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Ona göre dilsel turn yirminci yüzyıl Anglosakson kültür/felsefe ve dil dünyasında etkin olan bir yöntemdir. Dönmez bu yöntemin pek çok bakımdan genel dilbilimi’ne yakın olmasıyla birlikte, bir felsefe disiplini olan dil felsefesi ile karıştırılmaması gerektiğini belirtir. Dilbilimsel yönelimin, felsefenin bir alanı olmadığını ifade ederek sadece tüm dallarda ortaya atılan felsefe sorunlarına uygulanabilen felsefi bir metot olduğunu dile getirmektedir (Dönmez, 2004, ss. 202-203). Dönmez’in bu tanımı diğer turn tanımları ile karşılaştırıldığında çok daha farklı olduğu görülür. Nitekim diğer tanımlara baktığımızda turn ya bir süreç ya da bir sonuç olarak tanımlanmışken, Dönmez’in tanımında turn bir yöntem olarak tanımlanır. Diğer yandan Dönmez aynı metin içerisinde turn’ü hem ‘turn’ hem de ‘yönelim’ şeklinde ifade etmiştir.

Abdulhamit Kırmızı “Büyük soruları, dili konu edinen çeşitli disiplinlerden yararlanarak çözmeyi ifade eden “linguistic turn” (dilli ‘dönemeç’) artık Türkiye tarihçiliğini de etkilemeye başlayacaktır” cümlesini incelediğimizde Kırmızı’nın “büyük soruları çözmek” ile ortada olan bir sorunu çözmek için turn’ün kullanıldığı sonucu çıkartılabilir. Bu sonuç doğrultusunda düşünüldüğü zaman turn’ün Thomas Kuhn’un paradigma tanımı ile benzediği görülebilir. Nitekim daha önce de belirttiğimiz gibi paradigma birtakım soruları yanıtlamada, sorunların çözümünde kullanılan bilim adamları tarafınca kabul görmüş modeller yöntemler olarak tanımlanır. Kırmızı’nın turn kavramını kullanım şekline bakarsak o kavramın oluştuğu dildeki şekli ile kullandığını görürüz. Bunun haricinde o dili bilmeyenlerin anlayabilmesi amacıyla parantez içinde Türkçe bir terim olarak ‘dilli dönemeç’ terimini kullanmıştır bu da bize yine bu kavramlar için literatür-

rümüzde bir terim birliğinin olmayışını göstermektedir. Nitekim 'dilli dönemeç' kullanımı rastgele seçerek incelediğimiz kaynaklarda karşımıza hiç çıkmamış bir kavramdır. Bu da yine turn'un farklı şekillerde kullanıldığını bize göstermektedir.

2.2.2. Çeviribilimde 'Turn' Kavramının Kullanımları ve Karşılaştırmaları

Neslihan Demez 2.1.2. bölümde de değindiğimiz çalışmasında turn kavramı için içindeki-ler kısmında 'Çeviride Sosyolojik Dönüş' olarak ifade etse de metin içerisinde turn için 'yönelim' karşılığını kullandığı gözlemlenmektedir. Örneğin bir cümlesi şu şekildedir: "1990'lı yıllarda çeviribilim araştırmalarına "sosyal modellerin" dâhil edilmeye başlanmasıyla birlikte "sosyolojik yönelim" adı verilen bir dönüşüm yaşanır." (Demez, 2014, ss. 91). Her ne kadar yönelim kavramı dönüşümden farklı bir anlam çağırırsa da kendisinin yönelim kavramını neden kullandığı çalışmasının ilerleyen sayfalarında netleşmektedir. Dönüşüm bir şeyin dönüşüp farklı bir şeye bürünmesi olarak akla gelmektedir. Yönelim ise bir şeyin tamamıyla değişmeyip yönünü değiştirdiği düşüncesini oluşturmaktadır. Demez'in de ifade ettiği gibi '90lardan itibaren sosyolojinin çeviribilimde etkili olmasıyla birlikte farklı görüşler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu görüşler içerisinde çeviribilimin ağırlık merkezinin değiştiğini savunanlarla çeviri çalışmalarının boyut değiştiğini savunanlar yer almaktadır (Demez, 2014, ss. 93). Demez bu farklı bakış açılarının Doris Bachmann-Medick tarafından alanın yeniden kurulmasına yol açacak birer paradigma değil de, yönelim olarak nitelendiğini ifade ederek kendisinin de çalışmasında sosyolojik yönelimi yeni bir yönelim olarak nitelediğini ifade etmektedir (2014, ss. 94). Bu da Demez'in turn için sıklıkla kullanılan 'dönüşüm' kavramı yerine neden 'yönelim' kavramını kullandığını açıklar niteliktedir.

Zuhal Karaca, *Disiplinlerarası Bağlamda Çeviribilim ve Sosyoloji* isimli makalesinde, turn kavramını "Bu açıdan çeviribilimde yaşanan "kültürel dönüm" ile "sosyal dönüm" noktalarının aynı şeyi ifade edip etmediği gibi bir kavram kargaşasına düşmek kaçınılmazdır" (Karaca, 2011, ss. 353) şeklinde kullanmıştır. Bununla birlikte, Karaca'nın kendi makalesinde verdiği alıntılarda kaynak metinde turn olarak ifade edilen kavramları Türkçe karşılık vermeden, turn olarak aktardığını, kendi cümlelerinde ise turn yerine 'dönüm' kavramını kullandığını gözlemlemek olanaklıdır. Karaca'nın, 'kültürel dönüm' ve 'sosyal dönüm' terimlerinin çeviribilimde aynı şeyi ifade edip etmediği konusunda bir anlam kargaşasının olduğunu belirterek, kavramsal kullanımların haricinde, yaklaşımlardaki bakış açısı benzerliğine vurgu yaparak, adlandırmaların eleştirel gözle ele alınmasına işaret ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Odacıoğlu "Turn" kavramını eserinde farklı yerlerde farklı şekillerde kullanmıştır. Çeviribilim bağlamında kullandığı şu iki cümle örnek gösterilebilir: "Çeviri etkinliğinde 1950-70'li yıllarda en sık başvurulmuş yaklaşımlardan biri olarak kabul edilen eşdeğerlik, daha çok çeviribilimde yaşanan dönüşümlerden ilki olan dilsel dönüşüm dönemiyle anılmaktadır" (Odacıoğlu, 2017, ss. 193) ve "Bununla beraber zamanla kültür vurgusunun artması ve kültürel dönüş kavramının çeviribilimi etkilemeye başlamasıyla, çevirinin sadece diller arası bir aktarım olmadığı aynı zamanda kültürler arası olarak da yapılması gerektiği üzerinde uzlaşıya varılmıştır" (Odacıoğlu, 2017, ss. 195). Bu cümlelere baktığımızda hem 'dönüş' hem de 'dönüşüm' kavramlarını kullandığını görürüz. Bu kullanımlardan bu kavram için belli bir kelimenin kullanılmadığı sonucuna ulaşılır. Odacıoğlu ayrıca zamanla kültür vurgusunun artması ve kültürel dönüş kavramının çeviribilimi etkilemeye başlamasıyla, çevirinin sadece diller arası bir aktarım olmadığı

⁶ <http://insanvetoplum.org/content/6-sayilar/2-2/8-d0001/abdulhamit-kirmizi.pdf>

aynı zamanda kültürler arası olarak da yapılması gerektiği üzerinde uzlaşıya varıldığını ifade ederek turn'un çeviribilimde paradigma değişimine sebep olduğunu belirttiği anlaşılabılır.

Şehnaz Tahir-Gürçağlar *Çevirinin ABC'si* isimli eserinde turn kavramını 'dönüş' olarak tanımlamıştır. Diğer yandan *Kapılar* isimli kitabında ise 'dönüşüm' olarak tanımlar. Bundan turn için belli bir tanım kullanmadığı anlamı çıkarılabilir. Diğer yandan çeviri, kültür ve tarih arasındaki bağların incelenmesine özellikle 1970'li yıllarda gerçekleşen kültürel bir dönüşümle oluşan yeni bir paradigma çerçevesinde başladığını ifade ederek paradigma değişiminin kültürel turn sebebiyle gerçekleştiğini belirtmiştir. Tahir-Gürçağlar'ın iki farklı eserinde kullandığı tanımlar şu şekildedir: "*Çeviri, kültür ve tarih arasındaki bağların incelenmesine özellikle 1970'li yıllarda gerçekleşen kültürel bir dönüşümle oluşan yeni bir paradigma (Hermans, 1985) çerçevesinde başladı*" (Tahir-Gürçağlar, 2015, ss. 13) ve "*Çeviri sosyolojisi, çeviribilimin 'kültürel dönüş' sonrası eleştirel yaklaşımlarla birlikte ortaya çıkan ve sosyoloji disipliniyle yakın temas içinde gelişen bir alt alandır*" (Tahir-Gürçağlar, 2011, ss. 148).

Fatih Şimşek ise makalesinde turnleri dönüşümler olarak ele alarak şu şekilde kullanmıştır: "*dönüşümler yaşanmamış olsa, Çeviribilimin kendi özerkliğini ilan etmesi, çeviri alanında kültür odaklı yaklaşımların oluşması beklenemezdi. Yaşanan bu kültürel dönüşümlerin idrak edilmesiyle birlikte, özellikle de Türkiye'de, günümüzde filolojinin diğer alanları tarafından Çeviribilimin kültür odaklı yaklaşımlarına olan şüphenin ortadan kalkacağına inanıyorum*" (Şimşek, 2013, ss. 261-262). Bu kullanımdan turnün çeviribilimde paradigma değişimine zemin hazırlayan bir süreç olarak görüldüğü ve çeviribilimi diğer bilim dallarından ayırarak özerkliğini belirginleştirdiği yönünde bir bakış açısına sahip olduğu anlamı çıkartılabilir.

Sinem Bozkurt, toplumsal cinsiyetin çeviribilimin bir parçası sayılmasının, çeviribilimin bilimlararası doğasının önem kazanmasıyla kültürel araştırmaların disiplin üzerinde hissedilen etkisi ve bunun bir sonucu olarak çeviribilimde yaşanan paradigma değişikliğiyle (cultural turn) başladığını ve eleştirel çeviribilim çalışmalarıyla hız kazandığını ifade etmiştir (Bozkurt, 2014, ss. 104). Bu cümledeki turn kavramının kullanımına baktığımız zaman turnü parantez içinde kullanıp aslında paradigma değişimini ifade ettiğini görebiliriz. Nitekim kendisi önce çeviribilimde yaşanan paradigma değişikliğini ifade etmiş hemen ardından parantez içinde cultural turn kavramını kullanmıştır. Bu kullanımdan da cultural turn ile paradigma değişiminin aynı şey olduğu anlamı çıkarılabilir. Paradigma değişiminin belli bir alanda oluşan soruları yanıtlamada mevcut yöntemin yetersiz kalışı ile o yöntemin terk edilip yerine yenisinin getirilmesi anlamına geldiği göz önünde bulundurulursa, Sinem Bozkurt'un cultural turn kavramı ile çeviribilimde gerçekleşen paradigma değişimini tanımladığı görülebilir.

Ayza Vardar'ın "*Bütün alanlar gibi çeviribilim de etrafındaki sosyo-politik değişimlerden etkilenerek odak noktasını belirlemektedir. 70'lerde yapısalcılık ve dilbilim paradigmasıyla dilsel düzeyi odak noktası olarak almış çeviri, 90'larda kültürel dönemeçten geçmiştir. 90'ların ikinci yarısından itibaren özellikle kültürel incelemeler, edebiyat, sosyoloji, felsefe ve çeviri gibi alanlarda ağırlık, ideolojik bir dönemeçle Sömürgecilik-Sonrası bakışa odaklanmıştır*" (Vardar, 2012, ss. 1) şeklindeki cümlesindeki turn kavramının kullanımına baktığımız zaman, turn'ü bir süreç olarak ele aldığı görülebilir. Ona göre çeviribilim diğer bilim dalları gibi belli dönemlerde belli konulara ağırlık vererek çalışmalarını sürdürmüştür.

3. Sonuç

Türkiye’de oluşturulmuş çeviribilim alanıyla ilgili eserlerde paradigma ve turn kavramları farklı şekillerde kullanılmıştır. Başka bir ifadeyle altları farklı anlamlarla doldurulmuştur veya o kavramları karşılayan farklı karşılıklar kullanılmıştır. Çeviribilim alanında çalışan bazı araştırmacılar paradigma kavramını Thomas Kuhn’un tanımladığı şekilde kullanırken, bazılarının çeviri kuramları olarak tanımladığı veya aynı eserde paradigmayı farklı şekillerde tanımladığı görülmüştür. Çalışmada aktarılan görüşlerden hareketle, turn kavramı için de çeşitli kullanımların olduğu söylenebilir. Bazı araştırmacılar tarafından Türkçe karşılığı ‘dönüşüm’, ‘dönemeç’, ‘dönüm’, ‘yönelim’ ya da ‘dönüş’ olarak tanımlanırken, bazı çalışmalarda aynı eserde turn kavramının farklı şekillerde kullanıldığı görülmüştür. Diğer yandan paradigma değişimlerinin mi yoksa turnlerin mi önce olduğu ya da başka bir ifadeyle hangisinin hangisine zemin hazırladığı konusunda bir fikir birliğinin olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte paradigma ve turn kavramlarının çeviri alanında oluşturulmuş eserlerde herkes tarafından aynı şekilde kullanılmadığı için terim birliğinin de olmadığı gözlenmiştir.

Bir bilim alanında ilerlemenin sağlanabilmesi için terim birliği şarttır. Nitekim o alanda çalışan kişiler arasında gerek kısa yoldan ve net anlaşma sağlanması, gerekse yanlış anlaşılmalardan ortadan kaldırılması için terim birliğinin önemi büyüktür. Her konunun anlaşılabilirliğini kolaylaştıran kendine özgü bir terminolojisi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bunun çeviri alanı dahil tüm alanlar için geçerli olduğu görülür. Paradigma ve turn kavramlarının çeviri alanında kullanımına bakıldığında terim birliğinin olmadığı rahatlıkla görülür. Bu da yapılan paylaşımların eksik ya da yanlış anlaşılmalara sebep olabileceği anlamına gelir. Eksik ve yanlış anlaşılmalara sebep olacak terimlerin kullanıldığı bir kaynak ise, beraberinde ondan faydalanılarak oluşturulan yeni bir eserin eksik ve yanlış bilgiler içerebileceği anlamına gelir. Kısacası her alanda olduğu gibi çeviri alanında da ortak dil kullanımı aktarımı kolaylaştıracağı için, hem kaynakların anlaşılmasında hem de yeni oluşturulacak kaynaklarda bu terimlerin doğru kullanılmasında ve o alanın gelişmesinde önemli rol oynamaktadır.

Terminoloji ya da Türkçe kullanımı ile terim bilimi, bilim dalları, sanat kolları ve çeşitli uzmanlık alanlarıyla ilgili kavramları tespit edip bunları adlandırmaya yarayan terimleri türetmeyi, terimlerle ilgili sorunları incelemeyi amaç edinmiş, dil biliminin bir dalı olarak tanımlanır.⁷ Terminoloji çalışmaları derleme, tanımlama ve yayınlama süreçlerini içerisinde barındırmaktadır ve belli bir sırayla gerçekleşmektedir⁸. Terimler, günlük dilde kullanılan sözcüklerle kıyaslandığı zaman birden fazla anlama gelmemelidirler. Bu gibi bir durum o terimin herkes tarafından farklı şekillerde algılanmasına ve dolayısıyla anlam karışıklığına yol açacaktır. Oysaki Emin Özdemir’in de belirttiği gibi terimler “tek anlamlı” olup günlük dildeki sözcüklerden ayrılmalı başka bir deyişle de kesin ve belirli bir kavramın karşılığı olmalıdırlar (Özdemir’den aktaran Berk, 2005, ss. 74). Buna göre çeviribilim alanında belirlenen terimler de bu özellikleri taşımalıdır.

Çalışmamızda ele aldığımız “paradigma” ve “turn” kavramlarının, gerek Türkçe olmayışları gerekse farklı şekillerde kullanılmaları ve hatta bazı durumlarda birbirleri yerine kullanılmaları ülkemizde bu terimlerin geçtiği çalışmaların, araştırmacının kast ettiğinden farklı değerlendirilmelerine sebep olabilmektedir. Yaptığımız çalışmada bu iki kavram için Türkçe’de bir karşılık bulunmasının bilim insanlarınca ortak bir dil kullanılmasına, bunun bir sonucu olarak yanlış anlaşılmalardan ortadan kaldırılıp, bilim dallarının gelişmesine katkı sağlayacağı sonucuna

⁷http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=terim%20bilimi&guid=TDK.GTS.54678528e20e49.17155092

varılmıştır. Bu noktada akla bu iki terim için oluşturulacak Türkçe karşılığın ne olabileceği sorusu gelmektedir. Türkçe karşılık bulunmasının en önemli sebeplerinden biri Özcan Başkanın da belirttiği gibi ana dilde türetilen terimlerin tanımada yardım, öğrenme ve hatırlamada kolaylık ve ilişkilendirmede saydamlık sağlamasıdır (Özcan'dan aktaran Berk, 2005, ss. 76). Türetilen ya da oluşturulan yeni Türkçe terimlerin kabulü ise biraz zaman almaktadır. Bu terimlerin yerleşmesi için kabulünün yanı sıra, içselleştirilmesi için araştırmacılar tarafından kullanılıp o alandaki kişilerin bu terimlere söz gelimi maruz bırakılması gerekmektedir. Buna göre turn ve paradigma kavramları için terim önerilemek, terimbilimsel bir yaklaşımdan hareket edilerek, ortaya çıkacak parametrelerin çeviribilimsel bakış açısıyla değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bundan hareketle bu çalışma, çeviribilimde terim birliğinin sağlanması amacıyla yapılacak kapsamlı çalışmaların gerekliliğinin altını çizmektedir.

KAYNAKLAR

- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. (2004). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Berk, Ö. (2005). Kuramlar Işığında Açıklamalı Çeviribilim Terimcesi . İstanbul: Multilingual Yayınları .
- Bozkurt, S. (2014). Touched Translations In Turkey: A Feminist Translation. Moment Dergisi, 1(1), 104-124.
- Bulut, A. (2008). Basından Örneklerle Çeviride İdeoloji/İdeolojik Çeviri. İstanbul : Multilingual Yayınları.
- Bonnell, V.E., Hunt, L. (1999). Beyond the Cultural Turn: New Directions in the Study of Society and Culture. California: University of California Press.
- Capra, F. (1996). The Web of Life: A new Scientific Understanding of Living Systems. New York: Anchor.
- Covey, S. (2016). Ektili İnsaların 7 Alışkanlıkları (48 b.). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Demez, N. (2014). Türkiye’de Çeviribilimin Gelişimi Açısından Paradigma Kavramı ve Değişiminin Yansımaları. İstanbul Üniversitesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Dönmez, S. (2004). Orta Çağ Felsefesi’ni Anlamada Dilbilimsel Yönelim. Bilimname Dergisi , 201-210.
- Edebiyatın Omzundaki Melek: Edebiyatın Tarihle İlişkisi Üzerine Yazılar: Yayına Hazırlayan Zeynep Uysal, Değerlendiren Abdulhamit Kırmızı
<http://insanvetoplum.org/content/6-sayilar/2-2/8-d0001/abdulhamit-kirmizi.pdf>
Erişim Tarihi: 13.08.2018
- Ersoy, H. (2011). Çevirinin Üst Alan (Çeviribilim) Ve Alt Alan (Yazılı Çeviri, Sözlü Çeviri)Adlarının Terminoloji Kurallarınaçısından İncelenmesi. Dil Dergisi , 36-52.
- Eruz, S. (2008). Akademik Çeviri Eğitimi-Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi. İstanbul : Multilingual Yayınları.

⁸ <http://www.mtb.hacettepe.edu.tr/iss2014/dosyalar/Terminoloji.pdf>

- Güneş, B. (2003). Paradigma Kavramı Işığında Bilimsel Devrimlerin Yapısı ve Bilim Savaşları: Cephelerdeki Fizikçilerden Thomas S. Kuhn ve Alan D. Sokal. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 23-44.
- Gürçağlar, Ş. T. (2011). Çevirinin ABS'si. İstanbul : Say Yayınları.
- Gürçağlar, Ş. T. (2015). Kapılar Çeviri Tarihine Yaklaşımlar. İstanbul : Scala Yayıncılık.
- Hamberger, E. (2016). Kommunikation und Erkenntnis: Grundzüge einer fächerübergreifenden und transkulturellen Kontextualisierung. Münih : Karl Albert Verlag .
- Hira, İ. (2005). Değişen Paradigma ve Medeniyetler Ekseninde Yeniden Yapılanma Önerileri. *Liberal Düşünce 3 Aylık Dergi*, 311-329.
- Hira, İ. (2011). Wallerstein: Sosyal Bilimlerde Yeni Bir Paradigma İhtiyacı. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi*, VI(I), 177-190.
- Hira, İ. (2017). Paradigma Değişimleri . Sakarya : Değişim Yayınları .
- Holmes, J. (2012). Çeviribilimin Adı ve Doğası . M. Rıfat içinde, Çeviri Seçkisi II, Çeviri(bilim) Nedir? (s. 107-120). İstanbul : Sel Yayıncılık .
- Karaca, Z. (2011). Disiplinlerarası Bağlamda Çeviribilim ve Sosyoloji . F. Ş. Sakine Eruz içinde, Çeviribilimden Kesitler (Turgay Kurultay'a Bir Armağan) (s. 350-363). İstanbul : Multilingual Yayınları.
- Köksal, D. (2008). Çeviri Eğitimi Kuram ve Uygulama. Ankara : Nobel Yayın Dağıtım .
- Liu, L. (2010). Cultural Turn of Translation Studies and Its Future Development. *Journal of Language Teaching and Research*, 1(1), 94-96.
- Medick, B. (2010). Cultural Turns Neuorientierung in den Kulturwissenschaften. Berlin: Rowolths Enzyklopaedie.
- Odacıoğlu, M. C. (2017). Çeviribilimde Yerelleştirme Paradigmasına Doğru . Ankara: Gece Kitaplığı.
- Öner, İ. B. (2001). Çeviribilim Terimleri Sözlüğü. İstanbul : Sel Yayıncılık .
- Özer, A. U. (2016). Sosyal Bilimlerde Duygulanımsal Dönüşün Felsefi Arka Planından Bakarak Duygulanımı Anlamak. *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 9(1), 28-46.
- Punch, K. (2014). Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Araştırmara Giriş. Ankara : Siyasal Kitapevi
- Yıldız, R., Hira, İ. (2010). Sosyal Bilimlerde Yöntem Tartışmaları Bağlamında Kuhn Ve Rothacker. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(2), 133-153.
- Köktürk, Ş., Odacıoğlu, M. C. (2014). Türkçe Literatürde Çeviribilim Alanını Belirten Terim(ler) ve Bu Terim(ler)in Kapsamları Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*, 9(9), 753-769.
- Şan, F. (2014). Disiplinlerarasılık Açısından Bir Bilim Dalı Olarak Çeviribilim. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviribilim Anabilim Dalı.: Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Şan, F., Demez, N. (2018). Kültürlerarası Çalışmalar. E. A. Filiz Şan içinde, Prof. Dr. İlyas Öztürk'e Armağan (s. 221-234). Sakarya : Sakarya Üniversitesi Yayınları .

Şimşek, F. (2013). Kültürbilim Alanında Yaşanan Kültürel Dönüşümlerin Kültür Odaklı Çeviri Kuramlarına Etkisi. Türk Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi(2), 258-264.

Terminoloji Çalışması:

<http://www.mtb.hacettepe.edu.tr/iss2014/dosyalar/Terminoloji.pdf>

Erişim Tarihi: 26.12.2019

The Nature Of Bussiness:

<https://thenatureofbusiness.org/page/18/?pages-list>

Erişim Tarihi: 20.04.2018

Topdemir, H., Unat, Y. (2009). Bilim Tarihi. Ankara : Pagem Akademi.

Töpfer, C. (2010). Der Cultural Turn in der Geographie. Grin Verlag .

Tureng Sözlük: Turn

<http://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/turn>

Erişim Tarihi: 03.04.2018

Türk Dil Kurumu: Paradigma

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelime=254993

Erişim Tarihi: 15.12.2017

Türk Dil Kurumu: Dönüşüm

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59f6ef385fa162.80156203

Erişim Tarihi: 15.12.2017

Türk Dil Kurumu: Terminoloji

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=terim%20bilimi&guid=TDK.GTS.54678528e20e49.17155092

Erişim Tarihi: 15.08.2018

Türkdoğan, O. (2009). Bilimsel Araştırma Metodolojisi . İstanbul : Timaş Yayınları.

Vardar, A. (2012). Çeviribilimde sömürgecilik-sonrası dönemeç: Çeviriyle sömürgeleştirilenin çeviriyle özgürleştirilme çabası. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Çeviri Bilim Dalı.: Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Yazıcı, M. (2011). Çeviribilimde Araştırma. İstanbul : Multilingual Yayınları.

Wiley Online Library: Cultural Turn – Clayton Rosati

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781118786352.wbieg0447/abstract?userIsAuthenticated=false&deniedAccessCustomisedMessage=>

Erişim Tarihi: 28.04.2018

Yıldırım, A., Şimşek, H.(2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.